

Aleksandria

Aleksanderia

Studies on Items, Ideas and History
Dedicated to Professor Aleksander Bursche
on the Occasion of his 65th Birthday

Edited by
Renata Ciołek and Roksana Chowaniec

2021

Harrassowitz Verlag · Wiesbaden

Bibliografische Information der Deutschen Nationalbibliothek
Die Deutsche Nationalbibliothek verzeichnet diese Publikation in der Deutschen
Nationalbibliografie; detaillierte bibliografische Daten sind im Internet
über <https://dnb.de/> abrufbar.

Bibliographic information published by the Deutsche Nationalbibliothek
The Deutsche Nationalbibliothek lists this publication in the Deutsche
Nationalbibliografie; detailed bibliographic data are available in the internet
at <https://dnb.de/>.

For further information about our publishing program consult our
website <https://www.harrassowitz-verlag.de/>

© Otto Harrassowitz GmbH & Co. KG, Wiesbaden 2021

This work, including all of its parts, is protected by copyright.
Any use beyond the limits of copyright law without the permission
of the publisher is forbidden and subject to penalty. This applies
particularly to reproductions, translations, microfilms and storage
and processing in electronic systems.

Printing and binding: Hubert & Co., Göttingen

Printed in Germany

Printed in Germany

ISBN 978-3-447-11554-4

Table of Contents

Roksana Chowaniec & Renata Ciołek	
Introduction. <i>Plurimos Annos!</i>	I
Claus Carnap-Bornheim	
Professor Dr. Aleksander Bursche: Laudation for a Friend for his 65th Birthday (<i>in Polish, English, and German</i>)	5
Jacek Andrzejowski	
Urle on Liwiec, or the Benefits of Researching the Archives	17
Anna Bitner-Wróblewska	
The Phenomenon of East European Enameled Artefacts. Old Problem, New Questions	25
Jarosław Bodzek	
20 Years Later—the Settlement Site of the Przeworsk Culture at Jakuszowice Revisited. A Numismatist's Perspective.	33
Kevin Butcher	
Eastern Imitations and the Beginning of the Antiochene SC Coinage.	45
François de Callataj	
Studies about Metal Composition of Greek Bronze Coinage. A Short Historiography and Why it Matters for the Historian	51
Adam Cieśliński	
Intercultural Relations and Roman Influence on the Barbarian World in Light of the Wólka-type Strap-ends.	61
Renata Ciołek	
Finds of Coins of the Illyrian King Ballaeus	73
Katarzyna Czarnecka	
Head in a Chest. An Attempt to Reconstruct the Luxurious Casket from Princely Grave III in Wrocław-Zakrzów.	81
Karsten Dahmen & Horst Kosanke	
The 1764 Xanten Hoard of Roman Solidi. A Case of Severe Source Mis-interpretation	87
Tomasz Derda, Adam Łajtar & Tomasz Płóciennik	
Latinitas at the Southernmost Peripheries of the Roman World. A Curious Latin Letter from Qasr Ibrim	93
Piotr Dyczek	
How to Kill Two Birds with One Stone?	101
Arkadiusz Dymowski	
Barbarian Copies of Roman Imperial Denarii	111

Wolfgang Fischer-Bossert	
Celtic Drachms from Asia Minor	117
Cristian Găzdac	
Hoard or Pay-day Money. Marcomannic Wars or Local Event? The Coin Deposit from the Auxiliary Fort Arcobadara in Roman Dacia	131
Haim Gitler & Oren Tal	
Between the Borders. A Coin of Gaza Overstruck on an Edomite <i>rb‘sheqel</i> (‘drachm’)	139
Giovanni Gorini	
Aspects of Aquileia's Economic Life from the 2nd Century BC to the 1st Century AD in the Light of Numismatic Sources	143
Benjamin D. R. Hellings	
A Linked Frontier? Denarius Finds within and beyond the Lower and Middle Rhine Frontier	151
Tomasz Herbich	
Geophysical Methods in Surveying Roman Sites in Egypt	157
Helle W. Horsnæs & Mads Ravn	
The Queen's Gift. A Coin-like Pendant and a Gold Hoard from Hjarnø in a Comparative Perspective	167
Antony Hostein	
The Victoria Germanica on the Coinage of Trajan Decius	179
Fraser Hunter	
Bronze Medallions in <i>Barbaricum</i> and the Northern Provinces. A Medallion of Clodius Albinus from Scotland	187
Ireneusz Jakubczyk	
Traces of the Przeworsk Culture Outside its Territory. Type A 158 Iron Brooches	203
Michel Kazansky	
The Goths, the Cimmerian Bosphorus, and the Roman Empire in the 4th Century AD	211
Andrzej Kokowski & Wieńczysław Niemirowski	
‘Eine Silbermünze...’ (‘A Silver Coin...’)—or on Coins in a Newspaper	217
Holger Komnick, Marjanko Pilekić & David Wigg-Wolf	
The Stuttgart Coin Collector Ernst Unger and his Networks	225
Bartosz Kontny	
Mysterious Zoomorphic Artefact from Międzyrzecz, in Western Poland	235
Maxim Levada, Magdalena Mączyńska & Stepan Stepanenko	
The Hoard You Did Not and Could Not See	247
Henryk Machajewski & Bartłomiej Rogalski	
The Dębczyno Group Settlement in Lubieszewo, Gryfice County, Site 2	251
Renata Madyda-Legutko	
Among the Eastern, Central, and North European <i>Barbaricum</i>	263

Jiří Militký	
Unusual imitations with the Name of Alexander III of Macedonia	273
Lucian Munteanu	
Pierced and/or Looped Roman Denarii from Western Moldavia (Romania)	279
Wojciech Nowakowski	
Roman Coins from the Miętkie Cemetery. The Problem of Credibility of Old Records	287
Mariangela Puglisi	
Outline of Coin Circulation in Roman Times in the Eastern Tyrrhenian Area of Sicily	293
Dieter Quast	
A Comment on the Organisation of Social Power in the Sintana-de-Mureş—Černâhov Culture	303
Andreas Rau	
Hanging in there! (Another) Note on Early Migration Period Scabbard Suspension in Northern, Central and Eastern Europa	325
Judyta Rodzińska-Nowak, Jan Bulas, Michał Kasiński & Magdalena Okońska	
A Pelta-shaped Golden Pendant from the Przeworsk Culture Settlement in Rzemienowice, Site 1, Kazimierza Wielka County	347
Vladimír Salač	
How Small was Maroboduus' Kingdom?	353
Vladimir F. Stolba & Ulrike Peter	
The Artemis Cult in the Troad. The Corpus Nummorum and the Study of Regional Religious History	363
Ute Wartenberg	
A Hoard of Archaic Obols of Aegina (Coin Hoards VIII.20)	379
Bernhard Weisser	
In a Networked World. The Berlin Münzkabinett and Poland	393
Nancy L. Wicker	
New Investigations of Migration Period Scandinavian Gold Bracteates Illuminate Old Finds, and Modern Technologies Reveal New Discoveries	409
Reinhard Wolters	
The Serrati of Niederlangen and Tacitus' Germania	415
Wojciech Wróblewski	
Salt and Iron. An Archaeological-historical Essay	423
Anna Zapolska & Arkadiusz Dymowski	
Roman Imperial Bronze Coins from the 1st–3rd Centuries AD on the Southern and Eastern Baltic Coast	429
Jerzy Żelazowski	
The Prestige of Glass in Barbarian Contexts of the Princely Graves from Wrocław-Zakrzów	435
List of Credits	443



© Joanna Zico

Introduction

Plurimos Annos!

by Roksana Chowanec & Renata Ciołek

It is our great honour and true pleasure to open this Jubilee Book offered to Professor Aleksander Bursche. A broad circle of his friends and close co-operators graced this tome with their diverse contributions.

The present Jubilee Book was published to mark Jubilarian's 65. birthday, on 11th February, 2021. The reasons for our little team of two's decision to undertake the effort of compiling these texts and editing the volume were twofold. Firstly, we happen to have been the very first PhDs promoted by the Jubilarian, so we see it as our honourable duty, and secondly—and even more importantly—we take pride in being his students. This said, it bears emphasising here that the circle of his students is, of course, much broader and spans several generations of archaeologists and numismatians.

Professor Aleksander Bursche's scholarly interests are very far-reaching, both within numismatics and archaeology. In his works he has discussed numismatic finds along with their archaeological contexts, their role as mirrors reflecting the past, and as parts of numismatic collections. He has also put great contributions to studies on the Roman and Migration Periods, as well as conservation science and popularisation of archaeology.

Aleksander has always been an extraordinary, brisk personality, eager to cooperate within diverse areas of academic life at the University of Warsaw, Warsaw itself, Poland, and beyond. It is also worth mentioning, in the exact following order, that he is President of the Polish Council of DARIAH, Coordinator of the international project funded from the 'Maestro' grant of the Narodowe Centrum Nauki (National Science Centre) titled 'Okres Wędrówek Ludów w dorzeczu Odry i Wisły' ('Migration Period in the Basin of the Odra and Vistula Rivers') or another one, titled 'Imagines Maiestatis: Monety barbarzyńskie, elity władzy i narodziny Europy' ('Imagines Maiestatis: Barbarian Coins, Ruling Elites and the Birth of Europe') and realised within

the 'Beethoven' Programme. He is also a member of the Programme Council of the Copernicus Science Centre in Warsaw, the Archaeological Museum in Biskupin, or the International Numismatic Council.

Professor Aleksander Bursche is also the main organiser of the prestigious International Numismatic Congress which is to be held in Warsaw in September 2022.

In 2014, he was awarded by the President of Poland with the order of Polonia Restituta 'for outstanding achievements in archaeological research and education as well as protection and promotion of Polish cultural heritage'.

It would be impossible to compress the whole curriculum vitae of the Jubilarian into such a short text as this one. Hence, it is not the intended goal of our Introduction to this Jubilee Volume. Instead, this brief outline is, by necessity, focused only on the aforementioned select achievements of Professor Aleksander Bursche and aimed at justifying the thematic scope of the present book. The table of contents of this Jubilee Volume alone suffices to demonstrate the exceptional range of topics, perfectly reflecting the breadth of horizons of the Jubilarian. Particular contributors represent different generations of archaeologists and numismatians, various scholarly traditions, and diverse fields of expertise within the numismatic-archaeological domain.

The Jubilee Volume comprises 45 academic papers and 'Laudatio for a Friend for his 65th Birthday' penned by Claus von Carnap-Bornheim (Schleswig). The majority of the texts touch upon what was nearest and dearest to the Jubilarian in academic terms—namely numismatics (26 papers). When it comes to chronology, they discuss problems pertaining to numismatics of the Celts (W. Fischer-Bossert), Greeks (F. de Callataÿ, R. Ciołek, J. Militký, U. Wartenberg), and Romans (A. Hostein). Many papers are focus on finds of coins (J. Bodzek, K. Dahmen, H. Kosanke, A. Dymowski, C. Gązdac, B. D. R. Hellings, H.

Horsnaes, F. Hunter, A. Kokowski, H. Komnick, D. Wigg-Wolf, W. Nowakowski, N. L. Wicker, R. Wolters, and A. Zapolska/A. Dymowski).

The ‘oldest’ contribution in the Jubilee Volume discusses a hoard of Archaic obols of Aegina dated to ca. 500 BC. The hoard is of exceptional importance, has been mentioned in the literature but hitherto remained unpublished. We are happy that Ute Wartenberg chose to publish it in the Jubilee Volume dedicated to Professor Aleksander Bursche. Wolfgang Fischer-Bossert examines a series of scyphate Alexander-type coins I and verifies the hypothesis about their Thracian provenance. History of research on chemical composition of Greek bronze coins has been, in turn, selected by François de Callatay as his main theme. Jiří Militký discusses imitations of coins while reporting an unusual discovery of four specimens bearing the name of Alexander III of Macedonia and trying to determine their origins. By presenting eastern imitations and the beginning of the Antiochene SC coinage, Kevin Butcher remains close to the discussion on imitations and circulation of Roman coins, but at the same time moves the spotlight beyond the limits of the central European *Barbaricum*.

Giovani Gorini illustrates how numismatic finds, in his case coming from specific archaeological contexts in the ancient town of Aquileia, can shed much-needed light on numerous aspects of the economic life of its inhabitants from the 2nd century BC to the 1st century AD. Another paper, authored by Cristian Găzdac, deals with numismatic finds from the Roman province of Dacia, namely artefacts unearthed in the auxiliary fort of *Arcobadara* (today Ilişua, Romania). The discovery comes from a very well-described archaeological context. Finally, Lucian Munteanu focuses on pierced and/or looped Roman denarii from western Moldavia (Romania).

Several other contributions explore the questions pertaining to elaboration of numismatic material in archaeological contexts—yet another area intensely studied by the Jubilarian. These include a paper by Jarosław Bodzek who once more offered an analysis of the numismatic material coming from a very well-known Przeworsk Culture settlement in Jakuszowice, a small village in the Świętokrzyskie voivodship. Arkadiusz Dymowski presented his findings regarding imitations of Roman denarii—a problem which has ever been at the core of the research interests of the Jubilarian and his students. The same scholar co-authored with Anna Zapolska presented a summary of their research on Roman Imperial bronze coins from the 1st–3rd centuries AD on the southern and eastern Baltic coasts. In their paper, Helle Horsnæs and Mads Ravn also touch upon many subjects important for the Polish numismatic

school. A seemingly inconspicuous find of a coin-like pendant from Hjarnø proves to be a unique discovery when we add that the pendant is made of gold, with a portrait of Julius Nepos, related to bracteates, and was unearthed alongside a hoard of coins in 2019. Bracteates have been scrutinised also by Nancy L. Wicker who presents Scandinavian golden artefacts analysed with the use of the most advanced modern technologies and methods. Hoards of golden coins are also discussed in a joint paper by Karsten Dahmen and Horst Kosanke who have revisited a particularly valuable assemblage of solidi found in Xanten in 1764, ten years after a nearby discovery of another set of golden coins. The subject matter of the paper by Benjamin D. R. Hellings is equally close to the scholarly interests of Professor Aleksander Bursche, as it addresses several aspects of Roman denarii found along the western border of the central European *Barbaricum*, by the River Rhine.

Another contribution, authored by Holger Komnick, Marjanko Pilekić, and David Wigg-Wolf, resulted from a tight scholarly cooperation with the Jubilarian and discusses a collection of Ernst Unger which included, among others, a unique imitation of a golden coin. Moreover, Andrzej Kokowski and Wieńczysław Niemirowski contributed what might be called an exercise in ‘archival’ numismatics—an interesting study on numismatic finds reported in the ‘Oder-Zeitung’ journal before the Second World War. Any archaeologist easily understands the value of ‘information on finds’ appearing in daily press—in the late 19th and early 20th century it would often be the only mention of such finds. The same kind of ‘discoveries’ is also central to the paper by Maxim Levada, Magdalena Mączyńska, and Stepan Stepanenko, as well as that of Wojciech Nowakowski on Roman coins from the Miętkie cemetery, western Masuria.

The cooperation between Polish and German numismatians received splendid and extensive treatment in a paper by Bernhard Weisser titled ‘In a Networked World: the Berlin Münzkabinett and Poland’. It has been indeed through the Münzkabinett of the Staatliche Museen zu Berlin where paths and trajectories of many Polish numismatians would often lead. Hence, this paper constitutes an extremely useful resource for Polish numismatians-archaeologists by providing a wealth of information on the holdings of the Numismatic Cabinet in Berlin.

Reinhard Wolters and Antony Hostein submitted what should probably be seen as articles fitting most seamlessly into Jubilarian’s main area of interest. Relics of the Republican coinage, including a very specific type, i.e. serrated coins (*serrati*), are confronted by Reinhard Wolters with information passed down by Tacitus in his ‘Germania’. Antony Hostein’s focus, on the other hand, is on the coinage

of the 3rd century AD, especially during the reign of Decius Trajan, studied in relation to the activity of the Gothic tribes in the Danubian provinces. Fraser Hunter presented a paper dedicated to bronze medallions in *Barbaricum* and the northern provinces, with the spotlight on a single interesting specimen: the medallion of Clodius Albinus from Scotland.

An insightful take on iconography found on coins is proposed by Ulrike Peter and Vladimir F. Stolba who explore the change and continuity in the cult of Artemis in the Troad and its adjacent regions, as expressed in both the chronological and geographical distribution of the evidence, as well as in its typological variation. Coin circulation in the Roman times in the eastern Tyrrhenian area of Sicily, in turn, is discussed in a paper by Mariangela Puglisi.

For a change, a 'transborder' article has been written by Haim Gitler and Oren Tal, as it revisits the Edomite coins through the lens of the so far unpublished coin from Gaza, dated to the Persian Period, which has recently resurfaced on the antiquities market.

The remaining papers comprised in the Jubilee Volume do not deal with numismatics and instead highlight the archaeological side of Professor Aleksander Bursche's scholarly profile. Jacek Andrzejowski dedicated his text to contributions made by the Jubilarian in the field of the archival archaeology. The phenomenon of east European enameled artefacts is investigated by Anna Bitner-Wróblewska. Jubilarian's studies are also a point of reference for the paper by Adam Cieśliński on strap-ends as a manifestation of intercultural relations and Roman influence on the barbarian world. Analogous finds were obtained during Professor Aleksander Bursche's excavations conducted in the years 1982–1988 on a Wielbark Culture cemetery in Krosno, near Elbląg, northern Poland.

Two papers are discussing one of the best-known 'princely' graves unearthed in Poland, namely the Wrocław-Zakrzów graves. These were contributed by Katarzyna Czarnecka (luxurious casket) and Jerzy Żelazowski (glassware). Jubilarian's research interests are also reflected by articles dealing with one of the most-studied Roman Period settlements—in Lubieszewo, near Gryfice (Henryk Machajewski and Bartłomiej Rogalski)—as well as those discussing relics from the Migration Period, namely a scabbard suspension from northern-central and eastern Europe (Andreas Rau with contribution of Jan Schuster) and a mysterious zoomorphic artefact (Bartosz Kontny).

In his contribution, Ireneusz Jakubczyk convincingly shows how a single type of artefact (iron fibula) may illustrate huge changes occurring within a given cultural circle and provide evidence for intercultural contacts. Such contacts are also investigated

by Michel Kazanski who elucidates how the Goths gained power over the Cimmerian Bosphorus in the 4th century AD. Yet another comprehensive and important article authored by Dieter Quast discusses social power structures in the Sântana-de-Mureş—Černáňov Culture and demonstrates how changes traced in archaeological material dated to the 3rd–4th centuries AD may provide information about military, ideological, economic, and political transformations (e.g. from different warrior communities of the *Barbaricum* to a stable society). Contacts between communities of the Sântana-de-Mureş—Černáňov Culture are also investigated on the basis of archaeological finds from a Przeworsk Culture settlement by Judyta Rodzińska-Nowak in cooperation with Jan Bulas, Michał Kasiński, and Magdalena Okońska. The Černáňov Culture receives treatment also in a paper by Renata Madyda-Legutko who analyses indicators of social status on the basis of a high-rank warrior burial. Professor Aleksander Bursche's research interests are also shared by Vladimír Salač in a paper that attempts to verify our knowledge about the territorial range and role of the Maroboduus' Kingdom.

Of outstanding scholarly value is a joint article authored by Tomasz Derda, Adam Łajtar, and Tomasz Płóciennik which engages the question of *Latinitas* at the southernmost peripheries of the Roman world (letter from Qasr Ibrim). Piotr Dyczek crafted a paper smoothly combining an intriguing title ('How to Kill Two Birds with One Stone') and important insights with a valuable and concise summary of several decades of archaeological investigation in *Novae*, Bulgaria.

Professor Aleksander Bursche has always keenly followed the latest advancements in technology and new methods in archaeology, therefore this Jubilee Book features an article on geophysical methods written by Tomasz Herbich. Last but not least, the Jubilee Volume is capstoned with 'Salt and Iron'—an archaeological-historical essay presented by Wojciech Wróblewski.

All the contributions mentioned above adhere to the utmost standards of academic assiduity and often introduce previously unpublished material as well as insights from the latest research endeavours of their Authors. Hence, we can rest assured that they are going to become important voices in the international scholarly discourse.

Finally, we would like to express our deep gratitude to those whose support was instrumental in publishing this Jubilee Volume—particularly David Wigg-Wolff, who would gladly proofread texts whenever asked, Stephan Hassam and Andrew Rigsby for proofreading all the papers, and Joanna Żero for the cover design prepared especially for our Jubilarian.

We would also like to thank the Publishers, Harrasowitz Verlag, for their kindness, exceptional collaboration, and patience. A separate mention has been well-deserved by Mr Stephan Specht and Mrs Ulrike Melzow.

Let us conclude this introduction by expressing our best and heartfelt wishes to the Jubilarian on behalf of all the Authors who contributed to this publication. We also want to show our immense respect for the depth and breadth of Professor Aleksander Bursche's impact on Polish archaeology in general, University of Warsaw and its newly-founded Faculty of Archaeology in particular, as well as, first and foremost, his contribution towards development and recognition of the Polish school of numismatics and archaeology.

For many of us, the Jubilarian is and has always been a true Authority in all things, academic and practical. If we were to list the main features distinguishing Professor Aleksander Bursche, it would certainly be his charisma, integrity, and determination in pursuing the common good.

The present book have been published with support of the University of Warsaw (IDUB PSP 501 D115-20-0004314).

Special thanks go to Prof. Alojzy Z. Nowak, Rector of the University of Warsaw, Prof. Zygmunt Lalak, Vice-Rector for Research, Prof. Bartosz Kontny, Dean of Faculty of Archaeology.

Plurimos Annos, Professor!

Profesor Dr. Aleksander Bursche: laudacja dla Przyjaciela na 65-te urodziny*

Claus von Carnap-Bornheim

Napisanie laudacji do Księgi Jubileuszowej jest zaszczytem, ale także wyzwaniem. Składają się na to trzy czynniki które nie ułatwiają niniejszego zadania. Do tego dodać należy także aspekty emocjonalne i empatyczne, gdyż zadaniem jest uczczenie naukowca, kolegi i przyjaciela. Podczas gdy osiągnięcia naukowca można ocenić na podstawie analizy wskaźników i punktacji jego dzieł—w oparciu o znane nam wszystkim procedury stosowane w międzynarodowych postępowaniach w zdobywaniu stopni i stanowisk naukowych—, to o wiele trudniej jest opisać Jubilata jako kolegę w tej samej dyscyplinie nauki. W tym przypadku bowiem niezwykle istotne jest, aby opisać zarówno Jego działania i wytrwałość, ale także, jeśli to konieczne, poddać je krytyce.

Z całą pewnością będzie miało to miejsce w licznych artykułach zamieszczonych w ramach tej Księgi Jubileuszowej, chociaż już teraz możemy być pewni, że Jubilat zostanie tu przedstawiony jako znakomity i czołowy archeolog europejskiego formatu. Zapewne zatem zostanie zaprezentowany w taki sposób, w jaki On sam do tej pory raczej nie ośmielał się myśleć. Szczególnie trudne, ale też bardzo zaszczytne jest przedstawienie osoby Jubilata z trzeciej wspomnianej powyżej strony, czyli jako przyjaciela, ponieważ przy tworzeniu obiektywnego naukowego obrazu zawsze będą miały znaczenie wrażenia mające swe źródło w bardzo osobistych przeżyciach. Taka laudacja może, a nawet musi być subiektywna i po części także niesprawdzalna, gdyż odnosi się do tych lat, w ciągu których Jubilat i piszący te słowa związani są węzłami przyjaźni. W naszym przypadku jest to już ponad dwadzieścia pięć lat.

Aleksander Bursche wzrastał na Starym Mieście, w sercu dostojnej, ale i tak bardzo wówczas umęczonej Warszawy. Jej zrekonstruowany i odbudowany Rynek Starego Miasta, Zamek Królewski i Uniwersytet były

dla niego filarami miasta, w którym rany zadane przez Drugą Wojnę Światową długo jeszcze nie miały się zabiżnić. Jego dom rodzinny był domem otwartym, a przez więzy pokrewieństwa od zawsze związany z Zachodem, a konkretnie z Belgią. Główną postacią tej protestanckiej rodziny był i jest biskup Juliusz Bursche, który w 1940 roku, najpierw uwięziony w obozie koncentracyjnym w Sachsenhausen, zginął w berlińskim więzieniu Moabit. Siła i pewność siebie Jubilata mają źródło w tej tradycji, którą uważa za zobowiązanie dla swej rodziny i dzieci, a także dla dzieci ich dzieci.

W 1975 roku Aleksander poznał Katarzynę Ignatowską, pochodzącą jak on z protestanckiej poważanej, warszawskiej rodziny. Już wkrótce postanowili iść razem przez życie. Dla Aleksandra oznaczało to przeprowadzkę na wschodni (sarmacki) brzeg Wisły i rozpoczęcie w 1980 roku życia razem z rodziną Kasi na Saskiej Kępie. Ich syn Juliusz urodził się 30 stycznia 1986 roku, a córka Marta 13 grudnia 1987 roku.

W połowie lat siedemdziesiątych Aleksander rozpoczął studia na kierunku Archeologia, na Uniwersytecie Warszawskim, a niebawem głównym obszarem Jego zainteresowań stała się numizmatyka antyczna. Tytuł magistra uzyskał w 1980 roku, a jego promocja doktorska miała miejsce w 1988 roku. Te lata ukształtowały go nie tylko naukowo, ale także jako *homo politicus*, gdyż zaangażował się w tworzenie nielegalnej prasy, zdając sobie przy tym doskonale sprawę, jakie zagrożenia wynikają z tej działalności dla niego i dla całej Jego rodziny.

Lata osiemdziesiąte były w Polsce okresem wszechobecnych braków i wyrzeczeń. Dlatego też nowy sposób życia w XXI wieku dla Aleksandra stoi do tego w znaczącym kontraście. Moim zdaniem Jego nadzwyczajne talenty w zakresie organizacji jedzenia i napojów w najtrudniejszych sytuacjach biorą się

* Translated by M. Mączyńska.

właśnie z doświadczeń owych czasów. Piszący te słowa wraz z ze swoją żoną mogą to wiarygodnie poświadczyć wspierając się własnymi doświadczeniami, zarówno na głębokiej polskiej prowincji, jak i na pustyni w Namibii.

Jako kolega Jubilata nie jestem całkowicie pewny, czy Aleksander określa siebie mianem archeologa czy też numizmatyka. Wydaje się, że zmienia się to w zależności od dnia, albo raczej od archeologicznych lub numizmatycznych zadań, którym w danym momencie intensywnie się poświęca. Ważniejsza jest tu jednak naukowa naturalność, wynikająca z połączenia tych dwóch dyscyplin. Jubilat traktuje połączenie archeologii, numizmatyki i historii starożytnej jako logiczną konsekwencję i naukową konieczność, kiedy podejmuje się zagadnień związanych z całościowym opisem stosunków w europejskim *Barbaricum* pierwszych wieków n.e. i ich zależności od dynamiki zmian w czasie i historycznego rozwoju *Imperium Romanum*. W rozwoju naukowym mistrzami byli Mu jego nauczyciel akademicki, historyk starożytny i archeolog klasyczny Profesor Jerzy Kolendo (1933–2014), jak i krakowski archeolog Profesor Kazimierz Godłowski (1933–1995). Aleksander wykorzystuje w swoich badaniach potencjał, jaki wyłania się z połączenia antycznych przekazów pisanych z dokładnymi danymi numizmatycznymi oraz ze źródłami archeologicznymi, rozwijając w ten sposób interdyscyplinarne scenariusze, które zmieniają zasadniczo nasze spojrzenie na Cesarstwo Rzymskie i *Barbaricum*.

Dla swoich studentek i studentów Profesor Aleksander Bursche jest wskazującym kierunki i niezwykle wymagającym, choć przy tym nie nazbyt cierpliwym nauczycielem. Decydujące znaczenie mają dla Niego zaangażowanie w archeologię, wytrwałość we własnej pracy i radość z własnych postępów.

Profesor Aleksander Bursche zawsze ma też na uwadze logikę wewnętrzną osobistych postępów naukowych swoich studentów. Jeżeli bez uzasadnionych powodów schodzą oni z właściwej drogi, to wówczas Aleksander zdecydowanie i niekiedy bardzo stanowczo udziela im rad. Podczas naszych wspólnych podróży mieliśmy okazję doświadczyć czegoś podobnego, czy to chodziło o wybór kawiarenki na poranne espresso, czy o tradycyjną halę targową z dobrym jedzeniem, czy o konieczne obejrzenie ważnego archeologicznego zabytku, czy wreszcie o obiecującą wyprawę do lasu na grzyby. Rzadko tylko akceptowane są zmiany wyznaczonego celu, a najczęściej jest on konsekwentnie realizowany.

W latach 1992–1994 Aleksander był stypendystą Fundacji Humboldta, a w czasie jego pobytu we Frankfurcie nad Menem jego opiekunką naukową była Profesor Maria Alföldi. Do języków angielskiego i rosyjskiego doszło wtedy opanowanie niemieckiego, co pozwoliło na głębokie poznanie i dalsze

spożytkowanie kultury badawczej i naukowej także i w tym języku. Niewiele jest takich indywidualności badawczych w Europie, które w takim stopniu jak Aleksander są w stanie zrozumieć trzy różne obszary i mechanizmy badań—wschodnioeuropejski, niemiecki i anglosaski, wykorzystując przy tym ich mocne i słabe strony. Lepiej niż inni nasz Jubilat potrafi przeanalizować narzucone sobie ograniczenia w obrębie tych trzech obszarów badawczych, czy chodzi tu o nadmiar teoretycznych rozważań, zbytni regionalizm czy przesadne zamiłowanie do szczegółów w odniesieniu do materiału archeologicznego. Sam Aleksander mierzy swe archeologiczne badania najwyższą międzynarodową miarą, z której czerpie siłę innowacyjną, radość z eksperymentu, z której rodzi się jego oddziaływanie badawcze.

Jego pobyty w Wolfson College i w Ashmolean Museum w Oksfordzie są tego jednocześnie wyrazem i owocem. Na tym opiera się także jego postawa polityczna, demokratyczna i otwarta na świat. Tym bardziej więc rani go rozwój wydarzeń w ostatnich latach, tak w Polsce, jak i w innych krajach europejskich, naznaczonych populizmem i wrogością do demokracji. Z racji swej silnie rozbudzonej świadomości politycznej i historycznej uważa je za dramatyczny powrót do stanu rzeczy w polskim społeczeństwie sprzed 1989 roku, choć w innym politycznym wydaniu.

Na szczególne podkreślenie zasługuje gotowość Jubilata do wprowadzania innowacji. Z naukowego punktu widzenia można tu wymienić liczne przykłady, z których podkreślę szczególnie dwa. Zastosowanie wykrywaczy metali do znajdowania zabytków archeologicznych z różnych epok jest ogólnie znanym zjawiskiem. W krajach, gdzie przepisy prawne dotyczące wykorzystania wykrywaczy metali są wadliwe oraz występuje lekceważenie takiego prawa, prowadzi to do dramatycznych strat dziedzictwa archeologicznego i wiedzy naukowej. Z drugiej strony są kraje, gdzie dzięki odpowiednim przepisom prawnym kształtuje się ścisła współpraca pomiędzy amatorami i zawodowymi archeologami, prowadząc—tak jak w Danii—do przełomowych odkryć archeologicznych. Już w 1990 roku Aleksander podjął współpracę ze środowiskiem poszukiwaczy, mając pełną świadomość, że spowoduje to poważne konflikty z polskim środowiskiem naukowym. Dyskusja nad zagadnieniem wykrywaczy metali zarówno w Polsce, jak i w wielu europejskich krajach, daleka jest od zakończenia, ale dzięki działalności takich osób jak Aleksander debata ta będzie zmierzała w kierunku, w którym—z jednej strony można doprowadzić do zmiany stanowiska wszystkich zaangażowanych w nią stron, z drugiej—do konsekwentnego wypracowania nowych przepisów prawnych. Strony zaangażowane w tę dyskusję muszą zmierzyć się z

profesjonalną i publiczną krytyką, co może niekiedy doprowadzić do nieprzyjemnych sytuacji. Nie ulega jednak wątpliwości, że Jubilatowi udało się—zwłaszcza w ostatnich latach—poprzez skierowanie swych zainteresowań naukowych na liczne znaleziska detektorystyczne w Polsce i w południowej Ukrainie, znacząco powiększyć naszą wiedzę w zakresie archeologii okresu wpływów rzymskich i wędrowek ludów w Europie.

Zupełnie różnej natury, ale równie ważne w jego nowatorskim podejściu, jest zaangażowanie Aleksandra w organizację Festiwalu Archeologicznego w Biskupinie. Przez wiele lat Jubilat współtworzył niezwykle atrakcyjną formułę festiwalu i przyczynił się do tego, że dziesiątki tysięcy odwiedzających poznało archeologię w zupełnie nowy sposób: swobodny i nieskomplikowany. Sama koncepcja festiwalu wymagała długotrwałych przygotowań, w trakcie których problemy organizacyjne muszą być rozwiązywane szybko i zdecydowanie. Alek podejmuje się takich zadań spontanicznie i z radością, ze świadomością jednak, co jest możliwe do zrobienia, a co nie. Największe znaczenie ma dla Niego poczucie, że nowatorska popularyzacja archeologii oznacza dużo więcej, niż tylko przekształcenie wiedzy fachowej w ogólną. Jubilat postrzega ten proces raczej jako impuls do określania tożsamości wszystkich grup w polskim społeczeństwie.

Prezentowana Księga Jubileuszowa jest doskonałym świadectwem naukowej produktywności Jubilata zarówno w krajowym, jak i międzynarodowym zakresie. Bierze się ona z Jego bardzo rozległej wiedzy archeologicznej, doskonałego naukowego doświadczenia, obszernej prywatnej biblioteki, zamiłowania do poszukiwań w internecie i wreszcie ze szczególnego 'miejsca, skąd czerpie siłę'. Miejsce to znajduje się w dużym ogrodzie letniego domu w Chyliczkach, a dokładniej pod wielką, dającą wiele cienia lipą. Wiele Jego koleżanek i kolegów zna jego maile i telefony, w których wspomina, że właśnie w tym miejscu pisze wnioski, artykuły lub książkę. Ci, którzy mogli je wraz z Alkiem odwiedzić, odczuwali bez wątpienia szczególny nastrój owego miejsca i na pewno przy lekturze publikacji Alka będą wspominać ten ogród.

Jedną z cech, które zasługują na szczególne wyróżnienie, zarówno w prywatnej jak i zawodowej

dziedzinie, jest gotowość Aleksandra do przyjmowania na siebie odpowiedzialności. Tak się też działo przy wielkim projekcie badawczym dotyczącym okresu wędrowek ludów w dorzeczu Odry i Wisły, zainicjowanym i prowadzonym przez Niego od 2013 roku. W tym przypadku Jubilat świadomie zmierzył się z problemem naukowym, który co prawda nie może przynieść ostatecznych rozwiązań dawnych kwestii badawczych, za to pozwala na dogłębne wniknięcie w obszar archeologii i nauk przyrodniczych. Wyniki pracy w ramach tego projektu zostały opublikowane w dwutomowym dziele. Świadczy to o tym, że siła innowacji, poczucie odpowiedzialności i gotowość do podjęcia ryzyka prowadzą do wspaniałych rezultatów, gdy *spiritus rector* owego przedsięwzięcia gotów jest zainwestować w nie więcej niż zwykle. Taki sam związek pomiędzy inicjatywą, odpowiedzialnością i prezentowaniem zachodzi, moim zdaniem, w nienaukowym kunszcie śpiewaczym Jubilata, który przy różnych okazjach inicjuje chóralne śpiewy, czy to z okazji urodzin, jubileuszy, czy to w etiopskich restauracjach do trudno zrozumiałej miejscowej muzyki.

Nie można nie wspomnieć, że Aleksander za swe zasługi został udekorowany polskimi i międzynarodowymi odznaczeniami. W 2014 roku z rąk Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej otrzymał order 'Polonia restituta', do czego waleń przyczynił się jego patriotyzm i miłość do ojczystego kraju. Dlatego właśnie obserwuje aktualne polityczne wydarzenia z wielką uwagą i świadomością osoby, zdecydowanie odrzucającej ograniczenia intelektualne i ideologiczne zaślepienie, a która przyszłość swojego kraju widzi tylko w demokratycznej i europejskiej Polsce.

Ta Księga Jubileuszowa jest wyrazem szacunku i uznania koleżanek i kolegów Alka, Jego przyjaciół i długoletnich towarzyszy Jego drogi życiowej dla wspaniałego naukowca i kolegi. Wielu jej autorów może uważać się za przyjaciół Profesora Aleksandra Bursche.

Piszący te słowa w ich imieniu składa Mu najserdeczniejsze życzenia:

Ad multos annos!